

Z WEBOVEJ PORADNE

Rajbat' – rajbačka. – Sú slová *rajbat'* a *rajbačka* spisovné?

Sloveso *rajbat'* zachytávajú Pravidlá slovenského pravopisu (2013) i Krátky slovník slovenského jazyka (2003). Do spisovnej lexiky patrí aj odvodené podstatné meno *rajbadlo* vo význame „strúhadlo“, ktoré sa v Synonymickom slovníku slovenčiny (2004) i v staršom Slovníku slovenského jazyka (3. zv., 1963) hodnotí ako knižné slovo.

Slovo *rajbačka* je nárečové: v šarišských a zemplínskych nárečiach sa ním nazýva doska so zvlneným povrchom na ručné pranie bielizne. Keďže ide o nárečový výraz, slovo *rajbačka* nepatrí do spisovnej lexiky.

Počet slabík. – Koľko slabík má slovo *európska*? Tri (eu-róp-ska) alebo štyri (e-u-róp-ska)?

Podľa Pravidiel slovenskej výslovnosti (Kráľ, 2009) samohláskové skupiny ako *eu*, *ea*, *ua*, *uo* a iné, ktoré sa vyskytujú v cudzích slovách, nepatria medzi dvojhlásky. Samohlásky si tu zachovávajú plnú samohláskovú kvalitu (neskracujú sa) a vyslovujú sa v rozličných slabikách, čím sa líšia od výslovnosti dvojhlások. Vplyvom zdomáčovania pôvodne cudzích slov niektorá samohláska takejto samohláskovej skupiny stráca slabičnosť, čím sa samohlásková skupina mení na jednoslabičné spojenie samohlások. Ak slabikotvornú hodnotu stratí druhá samohláska (obyčajne *u*), vznikne zo samohláskovej skupiny *eu* jednoslabičná skupina. Tak je to napr. v slovách *leukocyt*, *reuma*, *Európa*, ktoré sa vyslovujú [leŭkocit, reŭma, eŭrópa]. Pri niektorých takýchto slovách sa pripúšťa dvojaká výslovnosť. Platí to aj pri prídavnom mene *európsky*, ktoré sa môže vyslovovať a deliť ako štvorslabičné slovo (e-u-róp-sky) aj ako trojslabičné slovo (eu-róp-sky). Podrobne sa o tejto problematike dočítate v citovanej príručke i v publikácii *Fonetika a fonológia* od Á. Kráľa a J. Sabola (1989).

Šiita alebo šiita? – Ktorá podoba tohto slova je správna?

Príslušník jednej z vetiev islamu sa v Slovníku cudzích slov (2005) uvádza v dvoch podobách, a to *šiita* a *šiita*. Veľký slovník cudzích slov (2008)

zaznamenáva iba podobu *šiita*. V príspevku publikovanom v Kultúre slova (1991, č. 10, s. 369) sa vysvetľuje, že druhá samohláska *i* v slove *šiita* patrí k odvodzovacej prípone *-ita*, tak ako je to pri iných slovách s týmto zakončením, porov. *adamita*, *husita*, *bandita*, *johanita*, *metropolita*, *semita*, *kozmpolita* atď. V Encyclopaedii Beliane (7. zv., 2013) sa v rámci hesla *islam* spomínajú pomenovania *šiiti*, *šízmus*, *šiitský smer*, všetky s dlhým *i* v prvej slabike. Toto spracovanie sa opiera o stav v arabčine. Zároveň sa odkazuje na heslá *šiiti* a *šízmus*, ktoré budú spracované v príslušnom zväzku encyklopédie.

Čo sa týka výskytu jednotlivých pravopisných podôb, v korpuse textov prevažujú doklady na slovo *šiita* a jeho odvodeniny. Vzhľadom na spracovanie v Encyclopaedii Beliane, ako aj na jazykovú prax možno pri pomenovaní príslušníka islamu pripustiť dvojtvary *šiita*/*šiita* a od nich odvodené slová.

Píšu sa slová cudzieho pôvodu s úvodzovkami? – Napríklad v jedálnom lístku: Syrová roláda s Cheddar syrom, Parmezánom, „romanesco broccoli“ a „vinaigret“.

V slovenčine sa používajú aj cudzie slová, niektoré v pôvodnej podobe a niektoré už časom nadobudli zdomácnenu adaptovanú podobu prispôbenú slovenskému pravopisu. Cudzie všeobecné podstatné mená sa v slovenčine píšu podľa slovenského pravopisu s malým začiatočným písmenom (s veľkým začiatočným písmenom sa píšu iba vlastné mená) a väčšinou sa skloňujú. Nesklonné sú iba podstatné mená s nezvyčajným zakončením pre slovenčinu, ako napr. *atašé* alebo *lady* – výslovnosť [lejdi]. Cudzie slová bez ohľadu na to, či sa používajú v pôvodnej alebo v zdomácnenej podobe, sa v slovenskom texte nedávajú do úvodzoviek.

Tvrдый сыр nazývaný podľa anglického mesta Cheddar sa v slovenčine nazýva *čedar* a tvrdый lisovaný сыр bez dier, ktorý sa používa predovšetkým na strúhanie a nesie názov podľa talianskeho mesta Parma, je *parmezán*. V oboch prípadoch ide o pomenovanie typu syra, teda o všeobecné podstatné meno, ktoré sa v slovenčine píše s malým začiatočným písmenom. Variantná forma karfiolu svetlozelenej farby s ružičkami špecifického tvaru sa po taliansky nazýva *broccolo romanesco* a v angličtine sa používa názov *romanesco broccoli* alebo *roman cauliflower* (doslovný preklad *rímsky karfiol*). V slovenčine sa táto zelenina nazýva *romanesco* alebo aj *rímsky karfiol*.

fiol. Octovo-olejová zálievka (octový nálev) sa v kulinárskej terminológii nazýva (*sauce*) *vinaigrette*. Názov jedla, na ktorý ste sa spytovali, odporúčame uvádzať v tejto podobe: *syrová roláda s čedarom, parmezánom, romanescom a octovou zálievkou* alebo *syrová roláda s čedarom, parmezánom, karfiolom romanesco a zálievkou vinaigrette*.

Termínovník akcií? – Možno takéto slovné spojenie použiť napríklad v podobe termínovník akcií na rok 2022?

Slovo *termínovník* sa uvádza vo Veľkom slovníku cudzích slov (2000) ako administratívny výraz vo význame „knih, zošit alebo iná pomôcka na sledovanie termínov; lehotník“. Novšie sa slovo *termínovník* začalo používať vo význame „časový plán činnosti (činností), termínovaný zoznam činností“. Svedčí o tom jeho početný výskyt v textoch na internete; porov. spojenia *termínovník súťaží, termínovník predmetových olympiád, termínovník prázdnin, termínovník podujatí tradičnej ľudovej kultúry, termínovník hracích dní, termínovník akcií Slovenského Červeného kríža, svadobný termínovník* (harmonogram prípravy svadby) atď. Slovo *termínovník* tak rozširuje synonymný rad slov, ktorými sa pomenúva vopred určený časový postup nejakej činnosti (nejakých činností), resp. vzájomné časové zladenie nejakej činnosti alebo rozličných činností, kam patria slová (*časový*) *plán, rozvrh, harmonogram*. Možno predpokladať, že spomínaný význam slova *termínovník* sa zachytí aj v novom výkladovom slovníku slovenčiny.